

بررسی تاثیر تنوع هیئت مدیره بر عملکرد مالی و افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکتی در بورس اوراق بهادار تهران

حسن احمدی^۱

مرضیه فقیه^۲

علی فیاض بخش^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۷ تاریخ چاپ: ۱۴۰۲/۰۴/۱۷

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی تاثیر تنوع هیئت مدیره بر عملکرد مالی و افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکتی در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. روش تحقیق حاضر از لحاظ ماهیت در زمره تحقیقات توصیفی قرار داشته و از نظر روش نیز در دسته تحقیقات همبستگی محسوب می گردد. در این پژوهش برای جمع آوری داده ها و اطلاعات، از روش کتابخانه ای استفاده شد. در بخش داده های پژوهش از طریق جمع آوری داده های شرکت های نمونه با مراجعه به صورت های مالی، یادداشت های توضیحی و ماهنامه بورس اوراق بهادار انجام پذیرفت. برای این مهم جامعه آماری پژوهش، شامل شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۴-۱۴۰۰ (۷ سال) است که شرایط شرکت را داشته باشد. بنا به محدودیت های تعریف شده در پژوهش شرکت های حائز شرایط ۱۳۳ شرکت جمع آوری گردید برای آزمون فرضیه ها؛ از رگرسیون چندمتغیره برای تأیید و رد فرضیه های تحقیق (نرم افزار ایویوز) استفاده گردیده است. نتایج نشان داد که تنوع هیئت مدیره بر عملکرد مالی تاثیر مثبت و معناداری دارد و تنوع هیئت مدیره بر افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکتی تاثیر معناداری ندارد.

واژگان کلیدی

عملکرد مالی، تنوع هیئت مدیره، مسئولیت اجتماعی شرکتی

۱. استادیار حسابداری موسسه آموزش عالی خرد بوشهر، بوشهر، ایران.
۲. کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی خرد بوشهر، بوشهر، ایران.
۳. کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی خرد بوشهر، بوشهر، ایران.

مقدمه

بحران‌های ناشی از تلاطم و بی‌ثباتی دنیای امروز باعث ایجاد دغدغه‌های اساسی برای شرکت‌ها شده است. کارکنان در بخشی از زندگی خود، در نتیجه این بحران‌ها که معمولاً هنگامی اتفاق می‌افتد که آن‌ها در یک سازمان مشغول کار هستند، گزارشگری مسئولیت اجتماعی شرکت ابزاری مهم برای بهبود مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها برای طیف وسیعی از ذینفعان است. با این وجود، گزارشگری مسئولیت اجتماعی، همواره نشان‌دهنده مدیریت بهتر سازمان نیست، چراکه برخی از مدیران می‌توانند اصلاحات سطحی و جذابی را نمایش دهند تا بتوانند کیفیت گزارشگری را ارتقاء و خواسته‌های ذینفعان و سرمایه‌گذاران را برآورده سازند. بر این اساس این پژوهش به بررسی تاثیر تنوع هیئت مدیره بر عملکرد مالی و افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکتی در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد.

بینگتون و همکاران (۲۰۰۸) نتایج متفاوتی را در رابطه بین گزارشگری مسئولیت اجتماعی و عملکرد شرکت نشان دادند که آن را به تفاوت در برداشت سهامداران از اطلاعات مسئولیت اجتماعی نسبت داده‌اند که با شهرت شرکت‌ها در ارتباط است؛ بنابراین افشای مالی ممکن است پاسخ ساده‌ای به نیازهای اطلاعاتی سهامداران باشد و در واقع نیازی به انعکاستعهد شرکت نسبت به مسئولیت اجتماعی نباشد (آدامز، ۲۰۰۲ و ۲۰۰۴؛ گری و همکاران، ۲۰۰۱)

نقش هیئت مدیره در ارتباط با گزارشگری مسئولیت اجتماعی این است که سهامداران را متقاعد سازند که مشارکت آنها در فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی به نفع آنها است (نخیلی و همکاران، ۲۰۱۷). در صورت توجه سهامداران، اگر آنها این استنباط را داشته باشند که هزینه‌های مربوط به فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی منجر به افزایش شهرت شرکت می‌شود، دیدگاه موردنظر اعضای هیئت مدیره را می‌پذیرند (نخیلی و همکاران، ۲۰۱۷). دیدگاه‌های مرتبط با مشارکت هیئت مدیره در مسائل مربوط به گزارشگری م مسئولیت اجتماعی در درجه اول به این موضوع مرتبط است که زنان (و کارکنان) چگونه در فرآیند تصمیم‌گیری ادغام می‌شوند (هاس و همکاران، ۲۰۰۹). بر این اساس، ویژگی‌های هیئت مدیره، از قبیل تنوع جنسیتی، بر سیاست‌های افشای گزارشگری مسئولیت اجتماعی تأثیر می‌گذارد؛ زیرا زنان در بهبود کارایی هیئت مدیره نقش دارند و به‌م سائل اقتصادی و اجتماعی علاقه‌مند هستند (هاس و همکاران، ۲۰۰۹؛ میلر و تریانا، ۲۰۰۹؛ بثر و همکاران، ۲۰۱۰؛ پست و همکاران، ۲۰۱۱؛ لیائو و همکاران، ۲۰۱۶). علاوه بر این، تنوع جنسیتی هیئت مدیره، افشای اطلاعات مالی عمومی و خ صوصی به سرمایه‌گذاران را از طریق نظارت بهتر فراهم می‌آورند و بدین صورت باعث افزایش محتوای اطلاعاتی قیمت سهام می‌شوند (گال و همکاران، ۲۰۱۱).

پژوهش‌های پیشین نقش اساسی مدیران زن را در افشای فعالیت‌های اجتماعی، محیط زیست و گزارشگری پایداری تأیید کردند (پست و همکاران، ۲۰۱۱؛ لیائو و همکاران، ۲۰۱۶). بثر و همکاران (۲۰۱۰) نقش تعدیل‌کننده مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در رابطه بین تنوع جنسیتی و شهرت شرکت نشان دادند. هافسی و تورگات (۲۰۱۳) چندین ویژگی جمعیتی شناختی مدیران هیئت مدیره (جنسیت، سن، قومیت، دوره تصدی و تجربه) را بررسی و پی بردند که تنوع جنسیتی منجر به بهبود عملکرد اجتماعی می‌شود. داشتن تنوع بیشتر نشان‌دهنده تعهد شرکت به قوانین و مقررات اجتماعی و همچنین توانایی آنها برای پذیرش نیازهای سرمایه‌گذاران است (میلر و تریانا، ۲۰۰۹). علاوه بر این، مدیران زن با محدود کردن سوءاستفاده‌های مرتبط با گزارشگری مسئولیت اجتماعی به‌طور معناداری به ارتقاء اعتبار اطلاعات مربوط به گزارشگری مسئولیت اجتماعی کمک می‌کنند (بولوتا، ۲۰۱۳) و ارتباط ارزشی گزارشگری مسئولیت اجتماعی را افزایش می‌دهند (نخیلی و همکاران، ۲۰۱۷)؛ براساس مطالب بیان شده این سوال مطرح می‌شود که آیا تنوع هیئت مدیره بر

عملکرد مالی تاثیر معناداری دارد؟ آیا تنوع هیئت مدیره بر افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکتی تاثیر معناداری دارد؟ لذا این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سوالات می باشد.

مبانی نظری

تنوع هیئت مدیره

شاید جالب ترین جنبه تنوع در هیئت مدیره این باشد که تعریف تنوع همچنان در حال تغییر و تکامل است. به بیان دیگر، تنوع الزامات متنوعی دارد، اما هر تعریفی که از آن ارائه دهید در یک نکته مشترک است. تنوع برای هر هیئت مدیره و در نتیجه، شرکتی سودمند است. به علاوه، ادبیات دانشگاهی حاکی از آن است که، اعضای غیرموظف به گونه بهتری از منافع سهامداران حمایت می کنند و نماینده بهتری برای آنان هستند. بر این اساس، اعضای مستقل، مسئله نمایندگی را کنترل می کنند و عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیر و سهامداران را با ارائه افشای بهتر و با کیفیت تر کاهش می دهند. همچنین فاما^۱ (۱۹۸۰) نیز مدعی است که کارآمدی هیئت مدیره با ورود اعضای غیرموظف بهبود می یابد. یافته های پژوهش های آدامز و همکاران^۲ (۲۰۰۹) و بنت و همکاران (۲۰۰۴) نیز این ادعا را تأیید می کند سیاست تقسیم سود، ساز و کاری برای کاهش هزینه های نمایندگی است. پس قدر مسلم یکی از مهم ترین علل اثربخشی هیئت مدیره ها را باید در ترکیب آنان و ویژگی های منتسب به آن شامل اندازه، استقلال اعضا، تعداد عضویت اعضا در سایر تیم ها، ساختار جنسیتی ترکیب هیئت مدیره، متوسط سنی ترکیب و مواردی از این قبیل جستجو نمود.

عملکرد مالی

ظهور و تداوم انقلاب صنعتی در اروپا در قرن نوزدهم و ایجاد کارخانه های بزرگ مستلزم ساخت تیغه های بزرگ مانند ساخت راه آهن بود که برای تحقق این امر به مبالغ هنگفتی نیاز بود. منابع مالی یک یا چند سرمایه گذار و حتی دولت در آن زمان فراتر از حد انتظار بود. از این رو با بهره گیری از دو پیامد بزرگ و سودمند انقلاب صنعتی یعنی همین سازمان دهی و همکاری، اولین شرکت های سهامی تشکیل شد که مسئولیت سهامداران آن ها محدود به میزان سرمایه گذاری آن ها بود. این طرح جدید و نوظهور راه خوبی برای افزایش سرمایه و گسترش ریسک تجاری بود. از آن زمان، در اغلب موارد، قدرت تصمیم گیری در شرکت ها در دست مدیرانی است که منافع آن ها با گروه های بیرونی به ویژه سهامداران در تضاد است. این تضاد منافع ناشی از جدایی مالکیت از مدیریت، توجه بسیاری از افراد را از گذشته های بسیار دور به خود جلب کرده است. مطالعات مختلفی برای شناسایی مشکلات ناشی از تفکیک مالکیت از مدیریت انجام شده است و محققان به دنبال یافتن ریشه های تضاد منافع بین مدیران و سهامداران بوده اند. به منظور کاهش تضاد منافع، معیارها و معیارهایی برای ارزیابی عملکرد مدیران کشف و مورد استفاده قرار گرفت و زمینه ای برای تعیین میزان پرداخت های تشویقی به آن ها با توجه به نتایج این ارزیابی ها فراهم شد (احدیان پور، ۱۳۹۰).

جستجوهای اولیه برای معیارهای ارزیابی عملکرد منجر به استفاده از ارقام حسابداری در این زمینه شد. اکثر معیارهای ارزیابی عملکرد، بر اساس نمونه های حسابداری؛ به طور خاص، مدل سود یا سود هر سهم حسابداری گزارش می شود. با گذشت زمان، مدیران با تحریف و تغییر اعداد حسابداری برای محافظت، بهبود و بهبود پاداش ها به مدیریت سود متوسل شده اند. در نتیجه علیرغم اینکه برخی از شرکت ها از نظر اعداد و ارقام حسابداری و معیارهای ارزیابی عملکرد بر اساس

نمونه‌های حسابداری از وضعیت مالی خوبی برخوردارند، همچنان دچار بحران‌های مالی مانند کمبود نقدینگی هستند؛ بنابراین، معیارهای ارزیابی عملکرد بر اساس الگوهای حسابداری و طرح‌های پاداش مبتنی بر آن‌ها نمی‌تواند برای سهامداران و سایر گروه‌های خارجی برای کاهش تضاد این مزایا به خوبی کار کند (بشکوه و همکاران، ۱۳۹۶).

برای رفع نارسائی‌ها و نواقص الگوهای ارزیابی عملکرد که به دلیل استفاده از اطلاعات حسابداری به وجود می‌آید، پژوهشگران و محققانی مانند سوجانن^۱ (۱۹۵۴)، استوارت^۲ (۱۹۹۱)، باسیدور^۳ و همکاران (۱۹۹۷) و باش^۴ و همکاران (۲۰۰۳)، در پی ارائه معیاری کاملاً جدید برای سنجش عملکرد بوده‌اند. با ظهور نظریه‌های سود اقتصادی یا سود باقیمانده، مدل‌هایی برای محاسبه سود اقتصادی ارائه شده است. در این مدل‌ها، سود خالص عملیاتی پس از کسر مالیات و مخارج سرمایه‌ای به عنوان سود اقتصادی یا سود باقیمانده تعریف می‌شود. یکی از اهداف اصلی شرکت‌ها حفظ ثروت سهامداران و البته افزایش ثروت آن‌هاست و خلق ارزش برای شرکت‌ها تنها راه دستیابی به این مهم است؛ بنابراین ایجاد سود یا ارزش افزوده اقتصادی که باعث افزایش ارزش سهام در بازار و در نتیجه بهبود ثروت سهامداران می‌شود، می‌تواند به عنوان عامل ارزش آفرینی شرکت‌ها در نظر گرفته شود (امینو و حسن، ۲۰۲۰).

مفهوم مسئولیت اجتماعی

حسابداری اجتماعی عبارتست از فرآیند گردآوری، اندازه‌گیری و گزارش معاملات و تاثیرات متقابل این معاملات بین واحدهای تجاری و جامعه پیرامونی او. حسابداری اجتماعی از طریق اندازه‌گیری و گزارشگری تاثیرات متقابل واحد تجاری و جامعه پیرامونی اش، ارزیابی از توان ایفای تعهدات اجتماعی را امکان پذیر می‌سازد (جعفری، ۱۳۷۲).

گری^۵ (۲۰۰۰) عنوان نمود که حسابداری اجتماعی شامل، عملیات و انتشارات حسابهایی درباره اقدامات متقابل اجتماع، محیط، کارمند، جامعه، مشتری و سایر ذینفعان سازمان و تا جایی که امکان دارد نتیجه این اقدامات و فعالیتها است. (به نقل از برندان دایر، ۲۰۰۵)

انجمن حسابداران آمریکا در سال ۱۹۶۶ تعریف حسابداری اجتماعی را بصورت شناسایی و اندازه‌گیری ارتباطات بین اقدامات متقابل واحد‌های مستقل و اجتماع و محیط فیزیکی اطرافشان ارائه نمود. این انجمن (AAA) در سال ۱۹۷۷ تعریف کاملتر و جامع‌تر از حسابداری اجتماعی عنوان نمود. تعریف انجمن به شرح زیر است:

"تمرکز اصلی حسابداری اجتماعی بر اندازه‌گیری و گزارشگری تاثیرات تجارت شرکت بر اجتماع و محیط فیزیکی است. حسابداری اجتماعی به اندازه‌گیری (واحد‌های پولی و غیر پولی) تاثیرات مطلوب و نامطلوب فعالیتها اشاره دارد. حسابداری اجتماعی به نظر می‌رسد که شامل اندازه‌گیری منفعت - هزینه و گزارشگری برنامه‌های اجتماعی و فعالیت‌های عمومی شرکت باشد."

مسئولیت اجتماعی، مجموعه وظایف و تعهداتی است که سازمان بایستی در جهت حفظ و مراقبت و کمک به جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کند انجام دهد. گریفین و بارنی^۷ (۱۹۹۸) همچنین درک فرنچ و هینر ساورد در کتاب فرهنگ

1 Suojanen

2 Stewart

3 Bacidore

4 Bausch

5 Arinu, L., & Hassan,

6 Gary

7 W.Griffin & JAYB.Barney

مدیریت در خصوص مسئولیت اجتماعی و محیطی که شرکت‌ها و سازمان‌ها در آن کار می‌کنند بیان می‌دارند که میزان این وظیفه عموماً مشتمل بر وظایفی چون: آلوده نکردن، تبعیض قائل نشدن در استخدام، پرداختن به فعالیت‌های غیراخلاقی و مطلع کردن مصرف‌کننده از کیفیت محصولات، همچنین وظیفه‌ای مبتنی بر مشارکت مثبت در زندگی افراد جامعه می‌باشد.

و در بیانی دیگر می‌توان گفت که مسئولیت اجتماعی، تعهد تصمیم‌گیران برای اقداماتی است که به طور کلی علاوه بر تأمین منافع خودشان موجبات بهبود رفاه جامعه را نیز فراهم می‌آورد. در این تعریف عناصر مختلفی وجود دارد که بشرح زیر بدان می‌پردازیم:

اولاً: مسئولیت اجتماعی یک تعهد است که مؤسسات باید در قبال آن به جامعه پاسخگو باشند.

ثانیاً: مؤسسات و سازمان‌ها مسئول هستند که از آلوده کردن محیط زیست، اعمال رفتارهای تبعیض‌آمیز در خصوص امور استخدامی، بی‌توجهی به تأمین نیازهای کارکنان خود، تولید کردن محصولات زیان‌آور و نظایر آن که به سلامت جامعه لطمه می‌زنند بپرهیزند.

ثالثاً: سازمان‌ها باید با اختصاص منابع مالی در بهبود رفاه اجتماعی مورد قبول اکثریت جامعه بکوشد. این قبیل اقدامات عبارتند از کمک به فرهنگ کشور و مؤسسات فرهنگی، بهبود کیفیت زندگی. در نهایت مقصود از مسئولیت اجتماعی این است که چون سازمان‌ها تأثیر عمده‌ای بر سیستم اجتماعی دارند لاجرم چگونگی فعالیت آن‌ها باید به گونه‌ای باشد که در آن زیانی به جامعه نرسد و در صورت رسیدن زیان سازمان‌ها ملزم به جبران آن هستند.

نگرش‌ها و نظریات مرتبط به مسئولیت اجتماعی سازمان، سابقه چندانی ندارند بطوریکه وقتی از سال‌های حدود ۱۸۰۰ میلادی هنجارها و نگرش‌های اجتماعی، اثر بسیار کمی بر اعمال مدیریت داشته است، در دهه آخر قرن نوزدهم در زمانی که شرکت‌های بزرگ و عظیم در حال شکل‌گیری بودند و صنایع بزرگ روز به روز قوی‌تر می‌شدند، توجه جامعه به ضرورت مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها بیشتر معطوف شد و در ابتدای قرن حاضر، بسیاری از صاحب‌نظران، نیاز به مسئولیت اجتماعی را مورد تأکید قرار دادند و بالأخره در سال ۱۹۹۱ محققان رشته بازرگانی برای اولین بار هشدار دادند که از بنگاه‌های اقتصادی در خصوص انجام مسئولیت اجتماعی خود اهمال کار می‌کنند. جامعه به هر نحو ممکن اختیارات آن‌ها را در خصوص فعالیت‌های اقتصادی‌شان سلب کند و بر همین اساس پیگیری تعریف/ نقش و رابطه سازمان‌ها و جامعه در خصوص مسئولیت اجتماعی به مرحله ظهور رسید.

امروزه تجربه تحولات کسب و کار در عصر اطلاعات در حال تکامل و توسعه می‌باشد. در این انقلاب (عصر اطلاعات) دو رخداد صورت گرفته است:

اول) استفاده از اینترنت و اینترنت است که یک راه کار و شیوه جدید را برای تولید و فروش محصولات موجود آورده است.

دوم) سیاست‌های شرکت‌های بزرگ نسبت به طیف وسیعی از ذینفعان شامل کارکنان، مشتریان، تولیدکنندگان، سرمایه‌گذاران، عنصر جامعه را به عنوان یک جزء ضرورت ایجاد و رشد طولانی‌مدت برای شرکت را تبدیل نموده است. در حال حاضر اکثریت شرکت‌ها از وضعیت جدید و مسئولیت‌های مرتبط با آن آگاه هستند و تعداد بسیار کمی از آن‌ها در حال انجام کسب و کار فعالیت با در نظر گرفتن کامل یکپارچگی مواد مربوط می‌شود؛ و برای بسیاری از شرکت‌ها استفاده از اینترنت و اینترنت صرفاً محدود به انجام تبلیغات برای شرکت‌های بزرگ برای طراحی و ارائه

خدمت به مشتری است و رابطه مشتری با سهامداران در درجه دوم اهمیت قرار دارد و این موضوع نیز ضروری تلقی نمی‌گردد.

بر این اساس و مطابق با نگرش جدید مسئولیت‌های اجتماعی سازمان‌ها رهبران اقتصاد جدید گروهی خواهند بود که آن‌ها را در ادغام دو مفهوم فناوری ارتباطی جدید (شبکه‌ها) با ایجاد رابطه جدید با افراد ذینفع متناسب با شیوه‌های کسب و کار اقدام خواهند نمود و در این ارتباط به موفقیت خواهند رسید؛ اما ترس از ناشناخته‌های موجود در شرایط کسب و کار مانع بزرگی برای تجارت در وضعیت جدید همراه با ایجاد اطلاعات متناقض و گاه جدی و در نتیجه ایجاد مقررات غلط را به همراه خواهد داشت.

مفهوم حسابداری مسئولیت اجتماعی در اوایل دهه ۶۰ میلادی توسط نویسندگانی مثل آندرسون، موبلی و لین اوس مطرح شد. آندرسون را باید بعنوان پدر حسابداری مسئولیت اجتماعی نامید. در آمریکا این مفهوم در اوایل دهه ۷۰ م توسط انجمن حسابداری امریکا به منظور بررسی موانع و مشکلات مربوط به اندازه‌گیری در حسابداری مسئولیت اجتماعی آغاز شد و با وجود گذشت ۴۰ سال هنوز این مفهوم از جدیدترین مباحث حسابداری است. در خصوص تدوین استانداردهای حسابداری مسئولیت اجتماعی به دلیل فشار سازمانهای هوادار محیط زیست و حقوق بشر در کشورهای صنعتی، فدراسیون بین‌المللی حسابداری^۱ توجه خود را معطوف به این موضوع معطوف کرد و مجموعه‌ای از بیانیه‌ها را در رابطه با تدوین استانداردهای این مفهوم صادر نمود. در ایران اولین در پاییز سال ۱۳۷۲ در فصلنامه بررسی‌های حسابداری دانشگاه تهران مقاله‌ای با عنوان تئوری حسابداری اجتماعی مطرح شد و تاکنون مقالات انگشت شماری در این خصوص ارائه شده است.

پیشینه پژوهش

خان احمدی و همکاران (۱۴۰۰) به بررسی ارتباط سودآوری و شهرت شرکت بر افشای مسئولیت اجتماعی شرکتی در ایران پرداختند. نتایج نشان داد شرکتهای با سودآوری بیشتر در حوزه سرمایه بکار گرفته شده، افشای مسئولیت اجتماعی بهتری داشته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که شهرت شرکت، یک عامل تعیین‌کننده در افشای مسئولیت اجتماعی شرکتی در ایران بوده است. احتمالاً شرکتهای با شهرت بالا، منافع حاصل از انجام و افشای فعالیتهای اجتماعی را به حد مطلوب دریافت نموده‌اند و در این حوزه، به کمال رسیده‌اند؛ بنابراین، لزومی برای افشای فعالیتهای جاری نمی‌بینند. خسروی‌ان (۱۴۰۰) به بررسی مفهوم بازاریابی سبز و نقش آن در عملکرد مالی و مسئولیت اجتماعی شرکتهای پرداخت. فرضیه اصلی تحقیق این‌گونه بیان می‌گردد که به‌کارگیری استراتژی بازاریابی سبز تاثیر مثبت و معناداری بر ارتقاء عملکرد مالی شرکت‌ها و عمل به مسئولیت‌های اجتماعی آنان دارد.

براخاس و همکاران (۱۴۰۰) به بررسی تاثیر مکانیزمهای نظام راهبری بر گزارشگری مسئولیت اجتماعی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج نشان می‌دهد، اندازه هیئت مدیره، استقلال هیئت مدیره و استقلال کمیته حسابرسی دارای رابطه مثبت و معنی دار با گزارشگری مسئولیت اجتماعی می‌باشند. لذا هر سه فرضیه پژوهش مورد پذیرش قرار می‌گیرند.

آوسلوس و همکاران (۲۰۲۲) به بررسی حاکمیت شرکتی و عملکرد مالی شرکت‌های لندن پرداختند. نتیجه‌گیری حاصل از آزمایش تجربی که بر روی ۲۵۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار لندن در سال ۲۰۱۴ انجام شد،

نشان دهنده یک رابطه مثبت یا منفی است، اما گاهی اوقات هیچ تاثیری از تأثیر مکانیسم های حاکمیت شرکتی بر عملکرد مالی ندارد

سروار و همکاران (۲۰۲۲) به بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی و اهرم مالی بر عملکرد مالی با نقش میانجی مسئولیت اجتماعی پرداخت. برای تعیین رابطه بین متغیرها از حداقل مربع معمولی و حداقل مربع دو مرحله استفاده شد. با استفاده از آزمون هاسمن مشخص شد که مدل اثر تصادفی مدل مناسبی است. تعداد کمی از متغیرهای مستقل ما دارای درون زایی بودند، بنابراین برای اینکه نتایج پایداری داشته باشیم از روش حداقل مربعات دو مرحله ای به جای حداقل مربع معمولی استفاده کردیم. این مطالعه همچنین اهمیت پنهان بسیاری از روابط را نشان می دهد. نتایج نشان داد که بین متغیرهای پژوهش رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

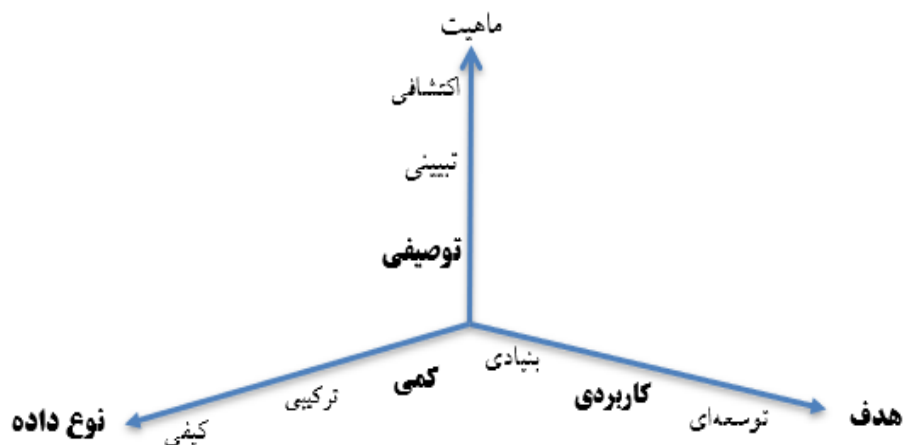
مهندرا و همکاران (۲۰۲۲) به بررسی تاثیر عملکرد مالی و مالکیت نهادی و ریسک بر پاداش مدیران پرداختند. نتایج این مطالعه نشان می دهد که عملکرد و ریسک شرکت به طور معنی داری بر پاداش اجرایی صنایع بانکی در اندونزی تأثیر می گذارد. در همین حال، مالکیت نهادی تأثیر قابل توجهی بر غرامت اجرایی صنایع بانکی در اندونزی نداشت.

روش شناسی تحقیق:

با توجه به شکل ۱، از طرفی انواع تحقیقات را براساس نوع داده ها می توان به تحقیق کیفی، کمی و آمیخته تقسیم نمود. تحقیق های کمی غالباً از داده های کمی و تحقیق های کیفی غالباً از داده های کیفی استفاده می کنند منظور از کمی اتکای تحقیق به اعداد و رقم نیست چرا که داده های کیفی را هم می توان با ابزار کمی (اعداد و رقم) تحلیل نمود و این به معنای کمی بودن آنها نیست.

از آنجایی که این پژوهش در پی یافتن رابطه معناداری بین متغیرها است، بنابراین این پژوهش از لحاظ هدف توصیفی و در زمره پژوهش های همبستگی قرار می گیرد. همچنین، پژوهش حاضر از نگاهی دیگر توصیفی پس رویدادی است زیر اطلاعات موجود پس از روی دادن موارد مربوط به تحقیق انجام می پذیرد، یعنی بر پایه تجزیه و تحلیل اطلاعات گذشته (صورت های مالی شرکت ها) انجام می گیرد و چون می تواند در فرایند استفاده از اطلاعات کاربرد داشته باشد، بنابراین از لحاظ ماهیت هم در زمره تحقیق های کاربردی است و از لحاظ نوع داده کمی است.

در این تحقیق برای نگارش و جمع آوری اطلاعات مورد نیاز بخش مبانی نظری به صورت کلی از مجلات تخصصی داخلی و خارجی و جهت گردآوری سایر داده ها و اطلاعات مورد نیاز، از صورت های مالی و غیر مالی منتشر شده شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و گزارش های منتشر شده در سایت کدال استفاده می شود. همچنین، جهت تجزیه و تحلیل آماری داده ها و آزمون فرضیه های پژوهش از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده می شود. در بخش آمار توصیفی، آماره های میانگین، میانه، کمترین مقدار، بیشترین مقدار، انحراف معیار، چولگی و کشیدگی هر یک از متیرها ارائه خواهد شد. آمار استنباطی شامل آزمون F لیمر و آزمون هاسمن (جهت تعیین و انتخاب نوع مدل) و همچنین آزمون نرمال بودن جزء خطا، آزمون همسانی واریانس، آزمون خودهمبستگی، آزمون پایایی و در نهایت تخمین مدل رگرسیونی است.

شکل ۱: نوع شناسی تحقیق

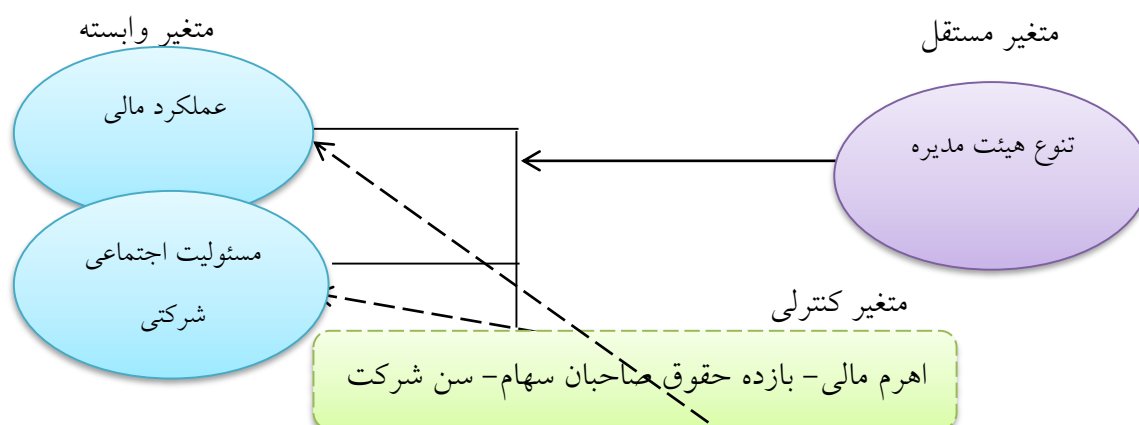
جامعه آماری شامل کلیه شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران که از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ در بورس اوراق بهادار تهران بوده اند. برای انتخاب نمونه ی آماری معیارهای زیر در نظر گرفته می شود:

جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران میباشد. به علت گستردگی حجم جامعه آماری و وجود برخی نا هماهنگی ها میان اعضای جامعه، شرایط زیر برای انتخاب نمونه آماری قرار داده شده و از این رو نمونه آماری به روش حذف سیستماتیک انتخاب میشود. شرایط یاد شده عبارت اند از

- ۱- تعداد شرکت هایی که در قلمرو زمانی ۱۳۹۴-۱۴۰۰ در بورس فعال نبوده اند.
  - ۲- تعداد شرکت هایی بعد از سال ۱۳۹۳ در بورس پذیرفته شده اند.
  - ۳- تعداد شرکت هایی که جز هلدینگ، سرمایه گذاری ها، واسطه گری های مالی، بانک ها و یا لیزینگ ها بوده اند.
  - ۴- تعداد شرکت هایی که در قلمرو زمانی تحقیق تغییر سال مالی داده و یا سال مالی آن منتهی به پایان اسفند نمی باشد.
  - ۵- تعداد شرکت هایی که در قلمرو زمانی تحقیق اطلاعات مورد آن ها در دسترس نمی باشد.
- پس از تعیین روش تحقیق و چگونگی نوع نمونه و گزینش آن، محقق باید با توجه به هدف و ویژگی های روش تحقیق به جمع آوری داده ها پردازد. گردآوری دادهها به روشهای گوناگونی میسر است (سرمه و همکاران، ۱۳۸۵). در این پژوهش برای جمع آوری داده ها و اطلاعات مورد نیاز، ابتدا از روش کتابخانه ای و مطالعات اسنادی استفاده شده که بر این اساس، مبانی نظری و ادبیات پژوهش از کتب و مجلات تخصصی لاتین و فارسی گردآوری گردید. سپس داده های لازم برای آزمون فرضیه های تحقیق از طریق مراجعه به صورت های مالی و یادداشت های توضیحی شرکت های منتخب، لوح های فشرده آرشیو تصویری و آماری سازمان بورس اوراق بهادار تهران، پایگاه اینترنتی بورس اوراق بهادار و دیگر پایگاه های مرتبط و نیز از نرم افزار تدبیر پرداز و ره آورد نوین استخراج شد. داده ها پس از گردآوری و انتقال به صفحه گسترده Excel و اعمال محاسبات لازم، برای تجزیه و تحلیل نهایی آماده گردیدند. جهت تجزیه و تحلیل نهایی داده ها نیز از نرم افزار اقتصاد سنجی Eviews استفاده شده است.

متغیرهای پژوهش مدل مفهومی پژوهش:

شکل ۲: مدل مفهومی پژوهش

متغیر وابسته:

عملکرد مالی: برای اندازه گیری عملکرد مالی از نسبت کیوتوبین (Q-tobin) استفاده می کنیم. نسبت کیوتوبین برابر است با نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری.

مسئولیت پذیری اجتماعی: جدول شماره ۱ ابعاد کیفی مسئولیت اجتماعی را نشان می دهد؛ این ابعاد شامل محصول، اجتماع، محیط زیست، می باشد. همچنین، در این جدول نشانگرهای اجتماعی قوی و نشانگرهای اجتماعی که جای نگرانی دارد نشان داده شده است. برای رتبه بندی شرکتهای نمونه گزارش های هیات مدیره مورد بررسی قرار گرفت. در واقع برای سنجش متغیر CSR یک شرکت به این صورت عمل می کنیم که اگر سازمانی قوت ها و ضعف ها را افشا کرده باشد، به هر یک از آن قوت یا ضعف نمره یک تعلق می گیرد و با تفاضل قوت ها از ضعف های مربوطه نمره آن به دست می آید. در نهایت با جمع نمره تمام این ابعاد برای CSR یک نمره کلی به دست خواهد آمد. (طالقانی، ۱۳۹۰).

جدول ۱ ابعاد مسئولیت اجتماعی

ابعاد کیفی ESG	نشانگر اجتماعی نقطه قوت	نشانگر اجتماعی نگران کننده
محصول	کیفیت نوآوری / تحقیق و توسعه سایر نقاط قوت	ایمنی محصول نگرانی در مورد قرارداد بستن / بازاریابی سایر نگرانی ها
اجتماع	کمک به خیریه ها خیریه های نوآورانه کمک به خیریه های بیرون از کشور پشتیبانی از بخش مسکن پشتیبانی از آموزش و پرورش روابط با افراد بومی سایر نقاط قوت	سرمایه گذاری های مناقشه برانگیز تاثیر اقتصادی منفی روابط با افراد بومی اختلافات مالیاتی سایر نگرانی ها

ابعاد کیفی ESG	نشانه‌گر اجتماعی نقطه قوت	نشانه‌گر اجتماعی نگران کننده
محیط زیست	خدمات و محصولات سودمند جلوگیری از آلودگی باز یافت انرژی پاک ارتباطات املاک، کارخانه‌ها و تجهیزات نقطه قوت سیستم مدیریت سایر نقاط قوت	زباله‌های خطرناک مشکلات قانونی مواد شیمیایی سوراخ کننده‌ی لایه‌ی اوزون ساطع شدن حجم زیادی از مواد آلاینده مواد شیمیایی به کار رفته در کشاورزی تغییر اقلیم سایر نگرانی‌ها

متغیر مستقل:

تنوع هیئت مدیره: (GDB) در این پژوهش اگر حداقل یک نماینده زن در هیئت مدیره حضور داشته باشد عدد ۱ و در غیر این صورت مقدار آن صفر خواهد بود (ابوت و همکاران، ۲۰۱۲؛ سپاسی و عبدلی، ۱۳۹۵)

متغیر کنترلی

اهرم مالی (LEV)

بر اساس تقسیم کل بدهی‌های بلند مدت بر دارایی‌های کل بدست می‌آید.

بازده حقوق صاحبان سهام

این نسبت بیانگر مدیریت شرکت در استفاده کارا از پول سرمایه‌گذاران و نشان‌دهنده قدرت مدیریت در افزایش ارزش شرکت به صورت قابل قبول است. در واقع، بازده حقوق صاحبان سهام وضعیتی است که مدیر به‌دقت تمامی جنبه‌های فعالیت را به‌منظور استفاده بهتر و سودآورتر از منابع در دسترس موسسه، کنترل کند. یکی از وظایف اصلی مدیریت، ارزیابی و پیشبرد بازده حقوق صاحبان سهام شرکت است. در این تحقیق، از رابطه زیر برای محاسبه بازده حقوق صاحبان سهام استفاده می‌شود.

$$ROE_t = NI_t / E_t$$

که در آن، ROE بازده حقوق صاحبان سهام، NI سود خالص و E حقوق صاحبان سهام است.

سن شرکت

لگاریتم تعداد سال‌هایی است که شرکت در بورس پذیرفته شده است.

جدول ۲ متغیرهای پژوهش

متغیر	نوع متغیر	نماد	نحوه اندازه‌گیری
عملکرد مالی	وابسته	$Q - tobin$	نسبت کیوتوبین برابر است با نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری.
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	وابسته	CSR	اگر شرکتی در یکی از این ابعاد هزینه‌ای انجام دهد ۱ و در غیر این صورت صفر
تنوع هیئت مدیره	مستقل	GDB	اگر حداقل یک نماینده زن در هیئت مدیره حضور داشته باشد عدد ۱ و در غیر این صورت مقدار آن صفر خواهد بود

متغیر	نوع متغیر	نماد	نحوه اندازه گیری
اهرم مالی	کنترلی	LEV	بر اساس تقسیم کل بدهی های بلند مدت بر دارایی های کل بدست می آید.
بازده حقوق صاحبان سهام	کنترلی	ROE	$ROE_t = NI_t / E_t$
سن شرکت	کنترلی	Age	لگاریتم تعداد سالهایی است که شرکت در بورس پذیرفته شده است.

مدل رگرسیونی پژوهش

مدل فرضیه اول:

$$Q - tobin_{it} = \alpha_0 + \beta_1 GDB_{it} + \beta_2 Lev_{it} + \beta_3 ROE_{it} + \beta_4 Age_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل فرضیه دوم:

$$CSR_{it} = \alpha_0 + \beta_1 GDB_{it} + \beta_2 Lev_{it} + \beta_3 ROE_{it} + \beta_4 Age_{it} + \varepsilon_{it}$$

در پژوهش حاضر ابتدا آمارهای توصیفی برای متغیرهای مدل رگرسیون ارائه می شود. شاخص های توصیف داده ها، شامل شاخص های مرکزی (مانند میانگین و میانه)، شاخص های پراکندگی (مانند واریانس و انحراف معیار) و شاخص های شکل توزیع (مانند شاخص چولگی و کشیدگی) برای تک تک متغیرهای پژوهش محاسبه خواهد شد. این آمارها شمای کلی از تک تک متغیرهای مدل به دست می دهد.

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش که با استفاده از داده های ۱۳۳ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار تهران، طی دوره های زمانی بین سال های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ اندازه گیری شده اند، شامل تعداد مشاهدات، میانگین، انحراف معیار، حداقل، حداکثر، ضریب چولگی و ضریب کشیدگی است که در جدول ۱-۴ ارائه شده است.

جدول ۳. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

پنل الف - متغیرهای پیوسته									
نام متغیر	نماد	تعداد مشاهدات	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
عملکرد مالی	Q-Tobin	۹۳۱	۲,۲۲۹۶	۱,۷۲۹۴	۱۶,۶۸۹۱	۰,۶۹۷۸	۱,۵۴۸۵	۳,۴۷۸۲	۷,۰۰۸۲
مسئولیت پذیری اجتماعی	CSR	۹۳۱	۰,۳۷۶۱	۰,۳۶۸۴	۰,۶۰۵۳	۰,۲۱۰۵	۰,۰۶۰۲	۰,۱۰۸۵	۳,۰۰۵۶
تنوع هیئت مدیره	GDB	۹۳۱	۰,۱۱۳۹	۰	۱	۰	۰,۳۱۷۸	۲,۴۳۱۴	۶,۹۱۱۵

پنل الف - متغیرهای پیوسته								
نام متغیر	نماد	تعداد مشاهدات	میانگین	میانگین	حداکثر	حداقل	انحراف چولگی	کشیدگی
معیار								
اهرم مالی	LEV	۹۳۱	۰,۵۷۶۳	۰,۵۹۳۵	۱,۵۶۵۶	۰,۰۱۲۷	۰,۲۲۳۲	-۰,۰۲۲۴
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۹۳۱	۰,۱۰۶۸	۰,۰۸۷۶	۰,۶۳۱۳	-۰,۴۰۴۵	۰,۱۳۹۳	۰,۵۲۵۷
سن شرکت	AGE	۹۳۱	۳,۶۶۶۱	۳,۷۸۴۲	۴,۲۰۴۷	۲,۶۳۹۱	۰,۳۴۰۱	-۰,۸۴۵۰
پنل ب - متغیرهای دو ارزشی								
نام متغیر	نماد	نوع طبقه	فراوانی	درصد فراوانی				
تنوع هیئت مدیره	GDB	۱	۱۰۶	۱۱,۴٪				
		۰	۸۲۵	۸۸,۶٪				

جدول ۴. نتایج آزمون مانایی برای متغیرهای مدل‌ها

متغیرها	نماد	لوین، لین و چو		نتایج
		آماره	احتمال	
عملکرد مالی	Q-Tobin	-۲۱,۴۱۷	۰,۰۰۰	مانا
مسئولیت اجتماعی	CSR	-۶۶,۰۱۱	۰,۰۰۰	مانا
تنوع هیئت مدیره	GDB	-۴,۳۸۵	۰,۰۰۰	مانا
اهرم مالی	LEV	-۲۴۷,۱۹۷	۰,۰۰۰	مانا
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	-۳۵,۶۸۶	۰,۰۰۰	مانا
سن شرکت	AGE	-۷۸,۴۹۵	۰,۰۰۰	مانا

* p-value (prob)

قبل از تفسیر نتایج جدول ذکر این نکته قابل توجه است که در آزمون ریشه واحد، فرض صفر بیانگر نامانایی متغیرها است. در این صورت چنانچه مقدار p کمتر از سطح معناداری ۰/۰۵ باشد فرض صفر رد خواهد شد. به این ترتیب نتایج حاصل از آزمون مانایی برای داده‌های ترکیبی (پانل) در جدول زیر نشان از مانا بودن تمام متغیرهای مورد مطالعه است.

نتایج حاصل از آزمون خود همبستگی سریالی بروش-گادفری نشان می دهد که با توجه به اینکه در سطح اطمینان ۹۵٪ مقدار احتمال آماره F ، در مدل پژوهش بیشتر ۵٪ می باشد بنابراین می توان فرض صفر را در مدل تأیید کرد لذا می توان گفت که فرض عدم وجود خود همبستگی جزء خطا در مدل پژوهش برقرار است.

جدول ۵. آزمون همبستگی سریالی LM

نام متغیر	نوع آماره	احتمال آماره	سطح معناداری
مدل اول	$F(۲,۹۲۴)$	۲۵/۷۹۵	۰/۰۰۰
مدل دوم	$F(۲,۹۲۴)$	۰/۸۰۹	۰/۴۴۶

با توجه به جدول مشاهده می شود مدل اول پژوهش مشکل وجود همبستگی جمله خطا وجود دارد ولی مدل دوم مشکل وجود همبستگی جمله خطا نداریم ($P>0.05$).

جدول ۶. آزمون بروش-پاگان-گودفری

نام متغیر	نوع آماره	احتمال آماره	سطح معناداری
مدل اول	$F(۴,۹۲۶)$	۳/۹۷۳	۰/۰۰۳
مدل دوم	$F(۴,۹۲۶)$	۱/۷۲۴	۰/۱۴۲

در این آزمون فرض بر ناهمسانی واریانس باقیمانده ها است که با توجه به جدول فوق و معنادار بودن مدل اول، فرضیه ما مبنی بر وجود همسانی واریانس در مدل اول پژوهش پذیرفته نمی شود، الگوی اول دارای ناهمسانی واریانس می باشد و نمی توان از رگرسیون خطی استفاده نمود و نیاز به استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) است. ولی با توجه معنادار نبودن مدل دوم، فرضیه ما مبنی بر وجود همسانی واریانس در مدل دوم پژوهش پذیرفته می شود، الگوی دوم دارای همسانی واریانس می باشد و می توان از رگرسیون خطی استفاده نمود و نیاز به استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) نیست.

جدول ۷. نتایج آزمون هم انباشتگی تابلویی با استفاده از آزمون کائو

نام متغیر	نتیجه	آماره	سطح معناداری
مدل اول	عدم رد مانایی بلند مدت	-۵/۸۶۲	۰/۰۰۰
مدل دوم	عدم رد مانایی بلند مدت	-۵/۸۵۹	۰/۰۰۰

از آنجایی که مقدار احتمال برای آماره آزمون هم انباشتگی کائو (Kao) کمتر از ۰,۰۵ می باشد، در نتیجه فرض عدم وجود رابطه بلند مدت میان متغیرهای مدل ها رد می شود و نتیجه گرفته می شود متغیرهای مدل، در هر یک از مدل های فوق، هم انباشته هستند.

جدول ۸. نتایج حاصل از آزمون عدم وجود هم خطی بین جملات توضیحی در مدل اول و دوم پژوهش

متغیر	نماد	واریانس ضریب	عامل تورم واریانس
تنوع هیئت مدیره	GDB	۰,۹۹۵۰۴۳۴۸۷۷۱۲	۱,۰۰۴۹۸۱۲۰۱۶۷۵
اهرم مالی	LEV	۰,۶۴۸۶۹۸۳۲۰۷۹۲	۱,۵۴۱۵۴۸۶۱۸۱۲۹
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۰,۶۴۹۷۲۵۱۴۰۹۹۷	۱,۵۳۹۱۱۲۳۶۷۵۲۵
سن شرکت	AGE	۰,۹۹۵۰۴۶۶۸۳۸۵۱	۱,۰۰۴۹۷۷۹۷۳۶۲۶

این فرض مدل کلاسیک رگرسیون خطی بیان میدارد که بین جملات باقیمانده رگرسیون، همبستگی وجود نداشته باشد. برای بررسی استقلال باقیمانده ها از آماره دوربین واتسون استفاده شده است. اگر مقدار آماره دوربین واتسون نزدیک به عدد دو باشد، استقلال باقیمانده ها پذیرفته می شود؛ اما اگر این آماره خارج از محدوده مجاز (۲/۵، ۱/۵) باشد. به منظور رفع خودهمبستگی از تکنیک تأخیر (وقفه) زمانی مرتبه اول $AR(1)$ استفاده می شود. نتایج تخمین مدل های پژوهش نشان می دهد، میزان این آماره در مدل در محدوده مجاز خود قرار دارند و لذا دلیلی برای رد عدم وجود خودهمبستگی بین جملات باقیمانده وجود ندارد. به عبارت دیگر، فرض عدم وجود خودهمبستگی جزء خطا در مدل های مورد استفاده در پژوهش برقرار است.

جدول ۹. نتایج حاصل از آزمون عدم وجود خودهمبستگی جزء خطا

مدل پژوهش	نوع آماره	مقدار آماره
مدل اول پژوهش	دوربین-واتسون	۲/۰۲۳
مدل دوم پژوهش	دوربین-واتسون	۱/۸۶۶

جدول ۱۰. همبستگی بین متغیرهای مدل پژوهش

ردیف	متغیر	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)	(۵)	(۶)
(۱)	Q-Tobin	۱					
	احتمال	---					
(۲)	CSR	-۰,۰۲۶۷	۱				
	احتمال	۰,۴۱۵۰	---				
(۳)	GDB	۰,۲۰۸۱	-۰,۰۱۳۱	۱			
	احتمال	۰,۰۰۰۰	۰,۶۸۹۸	---			
(۴)	LEV	-۰,۱۹۵۴	-۰,۰۴۷۸	-۰,۰۵۱۹	۱		
	احتمال	۰,۰۰۰۰	۰,۱۴۵۳	۰,۱۱۳۵	---		
(۵)	ROE	۰,۲۴۷۳	-۰,۰۰۹۰	۰,۰۴۴۷	-۰,۰۵۹۱۶	۱	
	احتمال	۰,۰۰۰۰	۰,۷۸۳۰	۰,۱۷۲۹	۰,۰۰۰۰	---	
(۶)	AGE	۰,۱۰۲۰	۰,۰۰۹۴	-۰,۰۴۷۲	۰,۰۵۲۸	-۰,۰۴۲۸	۱
	احتمال	۰,۰۰۱۸	۰,۷۷۵۲	۰,۱۵۰۱	۰,۱۰۷۵	۰,۱۹۲۰	---

که معنی داری کمتر از ۰/۰۵ باشد همبستگی مورد نظر از نظر آماری معنی دار است. همانگونه که ملاحظه می شود در برخی موارد همبستگی ها معنی دار می باشند، بنابراین احتمال وجود هم خطی در مدل را نمی توان رد کرد که این مهم با تحلیل PCA مشخص می گردد.

جدول ۱۱. نتایج آزمون F لیمر برای مدل اول

آماره آزمون	درجه آزادی	مقدار p	نتیجه
۳/۴۸۲	(۱۳۲،۷۹۴)	۰/۰۰۰	استفاده از داده های تابلویی
۱/۱۴۴	(۱۳۲،۷۹۴)	۰/۱۴۵	استفاده از داده های تلفیقی

۱- تنوع هیئت مدیره بر عملکرد مالی تاثیر معناداری دارد.

جدول ۱۲. نتایج بررسی ضرایب جزئی (مدل اول) با روش ثابت با توجه به ناهمسانی مدل

متغیر وابسته: عملکرد مالی، تعداد دوره: ۷، تعداد تقاطع: ۱۳۳، تعداد ترکیب موزون: ۹۳۱					
$TDA_{it} = \beta_0 + \beta_1 PC_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 MB_{it} + \beta_5 CFO_{it} + \varepsilon_{it}$					
متغیرها	نماد	ضرایب	آماره t	احتمال	نتیجه
ضریب ثابت	C	-۴۴,۶۱۶۳	-۵,۲۴۲۷	۰,۰۰۰۰	معنادار
تنوع هیئت مدیره	GDB	۰,۰۲۵۹	۲,۶۶۲۸	۰,۰۰۷۹	معنادار
اهرم مالی	LEV	-۱,۴۳۴۴	-۴,۴۹۵۳	۰,۰۰۰۰	معنادار
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۳,۲۱۷۶	۵,۹۱۱۸	۰,۰۰۰۰	معنادار
سن شرکت	AGE	۱۲,۴۴۴۵	۵,۴۵۱۸	۰,۰۰۰۰	معنادار
وقفه مدل	Res(-1)	۰,۳۷۵۶	۲,۵۹۴۵	۰,۰۰۹۷	معنادار
ضریب تعیین تعدیل شده	R-squared		۰/۷۴۷		
ضریب تعیین	Adjusted R-squared		۰/۶۹۴		
آماره دوربین - واتسون	Durbin-Watson stat		۲/۰۲۳		
آماره F	F-statistic		۱۴/۲۲۴		
احتمال (آماره F)	Prob(F-statistic)		۰/۰۰۰		

۲- تنوع هیئت مدیره بر افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکتی تاثیر معناداری دارد.

جدول ۱۳. نتایج بررسی ضرایب جزئی (مدل دوم) با روش تلفیقی

متغیر وابسته: مسئولیت اجتماعی، تعداد دوره: ۷، تعداد تقاطع: ۱۳۳، تعداد ترکیب موزون: ۹۳۱					
$TDA_{it} = \beta_0 + \beta_1 CASH_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 MB_{it} + \beta_5 CFO_{it} + \varepsilon_{it}$					
متغیرها	نماد	ضرایب	آماره t	احتمال	نتیجه
ضریب ثابت	C	۰,۳۸۵۰	۱۷,۰۳۸۶	۰,۰۰۰۰	معنادار
تنوع هیئت مدیره	GDB	-۰,۰۰۲۷	-۰,۴۳۶۵	۰,۶۶۲۶	معنادار
اهرم مالی	LEV	-۰,۰۲۲۳	-۲,۰۳۲۱	۰,۰۴۲۴	معنادار
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۰,۰۳۰۰	۲,۷۶۰۲	۰,۰۰۵۹	معنادار
سن شرکت	AGE	۰,۰۰۱۹	۰,۳۲۳۴	۰,۷۴۶۵	معنادار
ضریب تعیین تعدیل شده	R-squared			۰/۵۰۵	
ضریب تعیین	Adjusted R-squared			۰/۴۰۰	
آماره دورین- واتسون	Durbin-Watson stat			۱/۸۶۶	
آماره F	F-statistic			۷/۱۰۵	
احتمال (آماره F)	Prob(F-statistic)			۰/۰۰۰	

بحث و نتیجه گیری

تنوع هیئت مدیره بر عملکرد مالی تاثیر معناداری دارد.

با توجه به مقدار مثبت ضریب رگرسیونی تنوع هیئت مدیره می توان نتیجه گرفت تنوع هیئت مدیره با عملکرد مالی، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه مثبت (مستقیم) معناداری دارد ($p < 0/05$). فرضیه اول مورد تایید می باشد.

نتایج نشان می دهد که در سطح اطمینان ۹۵٪ مقادیر t برای تمام متغیرها در ناحیه رد فرض صفر قرار می گیرد یعنی متغیرها در مدل معنی دار هستند. نتایج حاصل از متغیرهای کنترلی نشان می دهد که اهرم مالی تأثیر منفی و معناداری بر عملکرد مالی دارند. همچنین نتایج نشان می دهد که بازده حقوق صاحبان سهام و سن شرکت دارایی تأثیر مثبت و معناداری بر عملکرد مالی دارد.

پژوهش های بسیاری در خصوص نقش زنان در جامعه و مشارکت آنان در عرصه های گوناگون در کشورهای مختلف انجام شده است. یافته ها حاکی از آن است که زنان همانند هم تایان مرد خود می توانند در بسیاری از امور مشارکت نموده و از بازدهی بالایی برخوردار باشند. طی سال های اخیر رویکردهای نسبتاً جدیدی در ارتباط با بکارگیری زنان در مشاغل مهم و حتی حساس به وجود آمده است. استفاده از زنان در مقام وزارت و یا معاونت ریاست جمهوری و نیز استفاده از مدیر زن به عنوان سخنگوی وزارت امور خارجه در دولت از مصادیق این رویکرد نو می باشد. بکارگیری زنان نه تنها در مسائل اجتماعی و سیاسی بلکه در امور اقتصادی نیز می تواند اثرات بسزایی داشته باشد. حضور زنان در هیئت مدیره شرکت های تولیدی و خدماتی و همچنین شرکت های پذیرفته شده در بورس طی تحقیقات به عمل آمده مؤثر بوده است. حضور مدیر زن در رأس سازمان به عنوان مدیرعامل و یا به عنوان عضوی از

هیئت مدیره شرکت اثرات مثبتی می تواند بر بهبود عملکرد با نظارت بیشتر از طرف مدیر زن با توجه به ویژگی شخصیتی آن ها و نیز ارتقا کیفیت ارائه گزارشات مالی، افزایش کارایی شرکت، افزایش بازدهی داشته باشد. نتایج این پژوهش با پژوهش های خسرویان (۱۴۰۰)، آوسلوس و همکاران (۲۰۲۲) و مهندرا و همکاران (۲۰۲۲) همسو می باشد.

تنوع هیئت مدیره بر افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکتی تاثیر معناداری دارد.

با توجه به مقدار ضریب رگرسیونی تنوع هیئت مدیره می توان نتیجه گرفت تنوع هیئت مدیره با مسئولیت اجتماعی، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری ندارد ($p > 0.05$). فرضیه دوم مورد تایید نمی باشد. نتایج نشان می دهد که در سطح اطمینان ۹۵٪ مقادیر t به استثنای سن شرکت برای تمام متغیرها در ناحیه رد فرض صفر قرار می گیرد یعنی به جزء متغیرهای یاد شده، مابقی متغیرها در مدل معنی دار هستند. نتایج حاصل از متغیرهای کنترلی نشان می دهد که اهرم مالی تأثیر منفی و معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارند. همچنین نتایج نشان می دهد که بازده حقوق صاحبان دارایی تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد. همچنین در جوامع امروزی، توسعه پایدار بر توانمندسازی زنان تکیه دارد. به طوری که اندیشمندان اجتماعی همواره بر رفع موانع جنسیتی به عنوان لزوم تحقق توسعه اقتصادی و اجتماعی تأکید کرده اند.

نظریه های موجود در خصوص زنان بر این باور شکل گرفته اند که وضعیت زنان در موقعیت های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در بسیاری از کشورها یکسان نیست و جهت ایجاد برابری نیاز به تغییر در ساختارهای اقتصادی و اجتماعی جوامع است. از دیدگاه جامعه شناسی، توسعه اقتصادی هر جامعه ای بدون توجه به نقش مؤثر زنان در تولید و بازپروری امکانات امری دشوار است، زیرا زنان با ایفای نقش مدیریت مالی خانه، تأثیر بسیاری بر اقتصاد خانواده و در ابعاد وسیع تر در اقتصاد جامعه دارند. با این وجود، بسیاری از اندیشمندان غربی با توجه به قدرت گرفتن زنان در عرصه های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بر این باورند که با توجه به افزایش فساد مالی و اخلاقی در میان دولتمردان، زنان به عنوان سیاستمداران قابل اطمینان شانس بیشتری برای احراز مناصب مدیریتی را دارند. قدرت گرفتن زنان در کشورهای مختلف، طی سالها اخیر پیشرفت قابل ملاحظه ای داشته است. نتایج این پژوهش با پژوهش های خان احمدی و همکاران (۱۴۰۰)، خان احمدی و همکاران (۱۴۰۰) و سروار و همکاران (۲۰۲۲) همسو می باشد.

با توجه به نتیجه آزمون فرضیه به مدیران شرکت ها پیشنهاد می شود بر روی مهارت های و رفتار زیردستان و شناخت ویژگی زیردستان را در اولویت قرار دهند تا بتوانند در برنامه های شرکت پیروز شود.

ثابت شده است که مدیران زن در مقایسه با مدیران مرد، بیشتر به تعلیم، مربی گری و گزارش های مستقیم مربوط به پیشرفت زیردستان مبادرت می ورزند و با استفاده از بازخوردها و مسیرهای گذشته برای کمک به پیشرفت مردم بهره می برند. این بدان معناست که در رابطه با کارمندان، زنان کمتر معامله گرند و بیشتر استراتژیک عمل می کنند. به این ترتیب، با توجه به نتایج پیشنهاد می شود مدیران که به دنبال استخدام افرادی بهتر از خودشان هستند؛ نسبت به مردان، عمدتاً غرور بر سر راهشان قرار نگیرد. در نهایت این امکان برای آن ها فراهم می شود تا ظرفیت های دیگران را شناخته و همکاری های موثقی را در گروه خود ترغیب کنند.

با توجه به نتایج پژوهش به سرمایه گذاران و سهامداران به هنگام خرید یا فروش سهام به عملکرد مالی شرکت به عنوان یک پارامتر اثرگذار توجه کرده و تصمیمات سرمایه گذاری خود را متناسب با نسبت مزبور تعدیل کنند.

با توجه به نتیجه آزمون فرضیه پیشنهاد می شود قانون گذاران در تنوع جنسیتی هیئت مدیره را یک نقطه قوت برای شرکت در نظر گرفته و امتیاز بیش تری به این شرکت ها نسبت به سایر شرکت ها اعطا نمایند.

مسئولین دست اندرکاران بورس اوراق بهادار، تدوین کنندگان استانداردهای حسابداری با اتخاذ روشهای مناسب مسئولیت اجتماعی را بهبود بخشند؛ زیرا مسئولیت اجتماعی بهتر ممکن است احتمال ارائه غلط صورتهای مالی را کمتر کند و در نتیجه ارزش شرکت را افزایش دهد؛ و زمینه اتخاذ تصمیم های سرمایه گذاری کارا را فراهم نمایند.

با توجه به نتایج حاصل پیشنهاد می شود برای انجام سرمایه گذاری های پربازده و مطمئن تر، به اطلاعات مسئولیت اجتماعی و تمرکز مالکیت توجه لازم را داشته باشند.

تحقیق حاضر به مانند بسیاری دیگر از تحقیقات دارای محدودیت های برای انجام می باشد که با توجه به شرایط بورس اوراق بهادار تهران، این محدودیت ها در مقایسه با بورس های معتبر نمود بیشتری هم پیدا می کند. اهم این محدودیت ها از قرار زیر است:

برخی اطلاعات که مستقیماً از سازمان بورس گرفته می شود با اطلاعات دریافتی شرکت ها که معمولاً در لوح های فشرده شرکت ها موجود است با اطلاعات نرم افزار بورسی مانند ره آورد نوین، متفاوت می باشد.

داده های برخی از شرکت ها در پایگاه های اطلاعاتی موجود نبوده و به ویژه اطلاعات مربوط به مسئولیت اجتماعی که سبب شد بسیاری از شرکت ها از نمونه آماری تحقیق حذف شوند.

با توجه به محدود بودن جامعه آماری تحقیق (سال مالی منتهی به پایان اسفند ماه) مورد سنجش قرار گرفته شد، تسری نتایج به سایر شرکتها بایستی با احتیاط انجام گیرد.

منابع

خان احمدی، م، علی احمدی، س، دستگیر، م. (۱۴۰۰)، بررسی ارتباط سودآوری و شهرت شرکت بر افشای مسئولیت اجتماعی شرکتی در ایران، اقتصاد مالی، شماره ۵۵، ۲۷ صفحه، از صفحه ۲۶۹ تا ۲۹۵.

خسرویان، س. (۱۴۰۰)، بررسی مفهوم بازاریابی سبز و نقش آن در عملکرد مالی و مسئولیت اجتماعی شرکتها، مطالعات اقتصاد، مدیریت مالی و حسابداری، دوه هفتم، شماره ۱، ۱۲ صفحه، از صفحه ۶۰۹ تا ۶۲۰.

پارسائیان علی، تئوری حسابداری مالی، انتشارات ترمه، چاپ اول، ۱۳۸۶

خوش طینت، محسن (۱۳۷۳ و ۱۳۷۴). "حسابداری مسئولیتهای اجتماعی." بررسیهای حسابداری، شماره ۱۰ و ۱۱، ۱۸-۳۴.

جعفری، محمدرضا (۱۳۷۲). "تئوری حسابداری اجتماعی." بررسیهای حسابداری، شماره ۲، ۷۸-۸۹.

Adams, C. A. (2002). Internal organizational factors influencing corporate social and ethical reporting: Beyond current theorizing. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15 (2), 223-250.

Adams, C. A. (2004). The ethical, social and environmental reporting performance portrayal gap. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 17 (5), 731-757.

Bear, S., Rahman, N., & Post, C. (2010). The impact of board diversity and gender composition on corporate social responsibility and firm reputation. *Journal of Business Ethics*, 97 (2), 207-221

Bebington, J., Larrinaga, C., & Moneva, J. M. (2008). Corporate social reporting and reputation risk management. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 21 (3), 337-361.

- Ben-Amar, W., Chang, M., & McIlkenny, P. (2015). Board gender diversity and corporate response to sustainability initiatives: Evidence from the carbon disclosure project. *Journal of Business Ethics*, 142 (2), 369-383.
- Boulouta, I. (2013). Hidden connections: The link between board gender diversity and corporate social performance. *Journal of Business Ethics*, 113 (2), 185–197.
- Gray, R., Javad, M., Power, D. M., & Sinclair, C. D. (2001). Social and environmental disclosure and corporate characteristics: A research note and extension. *Journal of Business Finance & Accounting*, 28 (3-4), 327–356.
- Gul, F. A., Srinidhi, B., & Ng, A. C. (2011). Does board gender diversity improve the informativeness of stock prices? *Journal of Accounting & Economics*, 51 (3), 314–338.
- Huse, M., Nielsen, S. T., & Hagen, I. M. (2009). Women and employeeelected board members, and their contributions to board control tasks. *Journal of Business Ethics*, 89 (4), 581–597.
- Huse, M., Nielsen, S., & Hagen, I., (2009), "Women and Employee Elected Board Members, and Their Contributions to Board Control Tasks", *Journal of Business Ethics*, 89(4), PP. 581–597.
- Liao, L., Luo, L., & Tang, Q. (2014). Gender diversity, board independence, environmental committee and greenhouse gas disclosure. *The British Accounting Review*, 47 (4), 409– 424.
- Madhani M. Pankaj, *Role of Voluntary Disclosure and Transparency in Financial Reporting, Corporate Financial Reporting - Changing Scenario*, ICAI University Press, ۲۰۰۸
- Miller, T., & Triana, C. M. (2009). Demographic diversity in the boardroom: Mediators of the board diversity-firm performance relationship. *Journal of Management Studies*, 46 (5), 755–786.
- Nekhili, M., Naghati, H., Chtioui, T., Rebolledo, C., (2017), "Corporate Social Responsibility Disclosure and Market Value: Family Versus Nonfamily Firms", *Journal of Business Research*, 77, PP. 41-52.
- Post, C., Rahman, N., & Rubow, E. (2011). Green governance: Boards of directors' composition and environmental corporate social responsibility. *Business & Society*, 50 (1), 189–223.
- Singh, V., Vinnicombe, S., & Johnson, P., (2001), " Women Directors on Top UK Boards", *Corporate Governance: An International Review*, 9, PP. 206–216.